

Գ Ր Ա Խ Ո Ս Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Զ Ա Տ Ի Կ Ի Հ Ա Ր Ց Ը

1969 թվականի հունվար 27 և մարտ 15 թվակիր պաշտոնագրով Ամենայն Հայոց Հայրապետը պարտականություն էր դնում Իտալիայի հայոց հոգևոր վերաստեւոչ տ. Զգոն եպս. Տեր-Հակոբյանի վրա, նույն տարվա աշնանը Մայր Աթոռում, սեպտեմբերի 27—հոկտեմբերի 2-ը գումարվելիք եպիսկոպոսաց ժողովի օրակարգի «Ջատիկը անշարժ օր մը տոնելու հարց»-ի մասին պատրաստել ուսումնասիրված գեկուցագիր և քերել ժողովին՝ եզրակացություններով և առաջարկներով:

Տ. Զգոն եպիսկոպոսը, «տեսնական հրաման»-ի համաձայն (էջ 86) Ջատիկի հարցի շուրջ պատրաստում էր բովանդակալից մի ուսումնասիրություն, պատմական ու տոմարագիտական տվյալներով ամբողջացած, և քերում ժողովին:

Եպիսկոպոսաց ժողովի Դ նիստում տ. Զգոն եպիսկոպոսը ընթերցում էր իր գրավոր գեկուցագրի այն մասը միայն, որը նշվիրված էր օրակարգի «Ս. Ջատիկը անշարժ և հաստատուն օր մը տոնելու հարց»-ին:

Եպիսկոպոսաց ժողովը նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ սույն հարցի լուծումը կապված է նաև քույր եկեղեցիների դիրքի և որոշման հետ, միաձայն ընդունում էր հետևյալ բանաձևը՝ տ. Զգոն եպիսկոպոսի գեկուցագրի առիթով.

«Երբ քրիստոնյա եկեղեցիները համաձայնին և Հարության տունը կատարել անշարժ և հաստատուն օր մը, Հայաստանյայց եկեղեցին ևս միանա որոշումին, և ս. Ջատիկը տոնե տարվան անշարժ օր մը, ապրիլի Բ կամ Գ կիրակին» («Էջմիածին» ամսագիր, 1969, №№ ԺԱ.—ԺԲ, էջ 24):

Տ. Զգոն եպիսկոպոսը, եպիսկոպոսաց ժողովից հետո, զովելի գաղափարն է ունենում Ջատիկի հարցի մասին իր բովանդակալից

ուսումնասիրությունը հրատարակել ամբողջությամբ:

Եվ ահա այսօր ընթերցողի սեղանի վրա է ծավալով փոքրիկ, բայց բովանդակությամբ արժեքավոր այդ գրքույկը:

Տ. Զգոն եպիսկոպոսն իր ուսումնասիրությունը ձոնել է Հայոց Հայրապետին.

«Առ Ն. Ս. Օ. Վեհափառ Տ. Տ. Վազգէն Առաջին Ծայրագոյն Պատրիարք և կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, նախագահ եպիսկոպոսաց ժողովոյն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ,

յամի Տեառն 1969 ի 27 սեպտ.—2 հոկտեմբերի

ի Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին»:

Սույն ուսումնասիրությունը բաղկանում է Ա.—Ժ մասերից. ունի նաև «Մատենագրութիւն», որը կազմում է ԺԱ մասը:

Սրբազան հեղինակը բարեխիղճ աշխատանքով, օտար և հայ աղբյուրների լայն օգտագործմամբ, ամբողջական կերպով ներկայացնում է «Ջատիկի հարց»-ը իր պատմական զարգացման ընթացքում, Բ դարից մինչև մեր օրերը:

Ա մասում (9—12 էջ) հեղինակը քացատրում է հունարեն պատգա, հրեական պատգա և հայերեն գատիկ բառերի ծագումն ու իմաստը:

Բ մասում (18—19 էջ) խոսում է ըստ հնագոյն և տարբեր վավանդությունների արեւելյան և արևմտյան եկեղեցիների մեջ Ջատիկի տոնը կատարելու թվականի մասին՝ նշելով, որ «Ջատիկը քրիստոնեական եկեղեցւո ամենեւ կարևոր, ամենեւ մեծ և ամենեւ հին տոնն է» (էջ 13)՝ կապված պատմականորեն Քրիստոսի հարության հետ, և որը կատարվում էր միշտ կիրակի օրը:

Ինչպես հայտնի է, քրիստոնեական եկեղեցու ընդհանուր պատմությունից, Բ դարից

ԶԳՕՆ ԵԳՍ. ՏԷՐ ԾԱԿՈՐԵԱՆ

Զ Ա Տ Ի Կ Ի

Հ Ա Ր Յ Ը

ՎԵՐՈՒՄ
1971

սկսած, արդեն ծագել էր վեճը Արևելքի և Արևմուտքի եկեղեցիների միջև, Ջատիկի ճիշտ օրվա շուրջ («Հայոց եկեղեցական իրաւունքը», Ա գիրք, Շուշի, 1903, էջ 38—40):

Գ մասը (20—27 էջ) ներկայացնում է Ջատիկի տոմարական շրջաններն ու ցուցակները: Քրիստոնէական Ջատիկը հրեականից զատորոշելու, այն «անկախաբար և բուն օրին տոնելու համար», եկեղեցական տոմարագիտության հմուտ հայրերը ստեղծել են «Ջատիկի տոմարական շրջաններ՝ ս. գրական և աստղաբաշխական հիմունքներով» (էջ 20) և, Ջատիկի թվականը հիմք ընդունելով, կազմել եկեղեցական տոնացույցն ու օրացույցը:

Պետք է արձանագրել, որ Ջատիկի օրը որոշելու մասին Բ դարից սկսած արևելյան և արևմտյան եկեղեցիների և աստվածաբանների միջև ծագել են սուր տարակարծություններ և հակամարտություններ՝ Ջատիկի թվականը արեգակնային տոմարի համաձայն ճշտելու մտահոգությամբ:

Գրքույկի Դ մասը (28—40 էջ) նվիրված

է հայկական երեք տոմարների՝ «Հայկա շրջանի», «Բուն կամ Մեծ թվականի հայոց» և «Տոմարական կամ Փոքր թվական հայոց» տոմարների համատուտ պատմության և ուսումնասիրության: Հայկական երեք տոմարներից «միայն վերջին երկուքը կապ ունին Ջատիկի թվականի որոշման հարցին հետ» (էջ 28): Այս մասի մեջ խոսվում է նաև Հովհաննէս Սարկալազ վարդապետի հաստատած անշարժ տոմարի և այս «Մուսգատիկ»-ի մասին (էջ 38—40), որը մեծ վեճեր է ստեղծել մանավանդ հայ և հույն օրթոդոքս եկեղեցիների միջև:

Նիկիայի ժողովը իր որոշումով, այն է՝ «Բոլոր քրիստոնյաները պարտին Ջատիկը տոնել մի կիրակի օր և Ջատիկը տոնեն գարնան գիշերահալասարի լուսնի լրման հաջորդող առաջին կիրակին», հրահանգում էր Ջատիկի միասնական տոնախմբությունը արևելյան և արևմտյան եկեղեցիներում: Բայց, դժբախտաբար, մինչև Թ դարը «հագիվ թե լիովին կիրառության մեջ կմտնէ Ջատիկի մասին տրված նիկիական որոշումը» (էջ 49):

Նիկիայի ժողովի որոշումի գործադրության ընթացքում են նվիրվել գրքույկի 41—49 էջերը, Արևելքի և Արևմուտքի եկեղեցիների միջև, Ջատիկի թվականի շուրջ շարունակվող վեճերի մասին:

Քրիստոնէական ընդհանրական եկեղեցին ստանց քացատության Ջատիկի թվականը որոշում է՝ հիմնվելով Նիկիայի ժողովի վերոհիշյալ որոշումի վրա, այսինքն՝ Ջատիկը տոնեն գարնան գիշերահալասարին հետևող լուսնի լրման հաջորդ կիրակին:

Այս հարցում, սակայն, դեռևս տարբերություն կա արևելյան և արևմտյան եկեղեցիների միջև: Մինչև այսօր էլ արևելյան եկեղեցիների մեծամասնությունը Ջատիկը չի տոնում միևնույն կիրակի օրը՝ արևմտյան եկեղեցիների հետ: Դա քացատրվում է արևելյանների գործածած «Յուլեան» և արևմտյանների՝ «Գրիգորեան» տոմարների տարբերությամբ:

Գրքույկի Զ մասը (50—56 էջ) ընկնողական է ստեղծում պատմության ընթացքում «Յուլեան» և «Գրիգորեան» տոմարների տարբերությամբ ստեղծված անբաղձալի կացությունը:

Այսօր, Էկումենիկ այս ժամանակաշրջանում, քրիստոնյա ողջ աշխարհի առաջ դրված հիմնական հարցը՝ «Ջատիկը ամեն տեղ, միասին, միևնույն կիրակին տոնելն է» (էջ 51):

Նույն հարցի ընկնողական է նվիրված նաև է մասը (57—65 էջ), ուր խոսվում է ի մասնավորի արևելյան օրթոդոքս եկեղեցու մեջ

Զատիկի և նրա հետ կապված տոնարական հարցերի շուրջ:

1920-ական թվականներից սկսած մի շարք օրթոդոքս եկեղեցիներ, հենվելով Նիկիայի ժողովի մարտ 22-ը գաբրնան գիշերահավասար ընդունելու «Գրիգորեան» տոմարի հրողության վրա, որդեգրեցին «Գրիգորեան» տոմարը, որով միության ամուր կույան ստեղծվեց արևմտյան եկեղեցիների հետ: Օրթոդոքս եկեղեցիներից Երուսաղեմի պատրիարքությունը, ռուսական, վրացական, լեհական և սերբական եկեղեցիները դեռևս հետևում են «Յուլեան» տոմարին: Օրթոդոքս եկեղեցիները այնուհետև էլ զբաղվել են ողջ օրթոդոքս աշխարհի համար Զատիկը միևնույն և անշարժ մի օրում տոնելու հարցով, ինչպես 1948 թվականի հունիսին Մոսկվայում ռուս պրավոսլավ եկեղեցու ինքնագլխության հռչակման 500-ամյակին նվիրված հանդիսությանը:

Այսօր կաթոլիկ եկեղեցու համար էլ միջեկեղեցական կարևոր հարցերից մեկն է՝ մյուս եկեղեցիների հետ Զատիկը միևնույն օրը նշելու կամ «Զատիկի միացման» խնդիրը: Այս հարցի համառոտ քննությանն է նվիրված գրքույկի Ը մասը (66—78 էջ):

ԺԹ դարի վերջին տասնամյակից սկսած կաթոլիկ եկեղեցին մեծ ջանքեր է թափում «Գրիգորյան տոմարի բարեփոխության և ի հարկին մշտնջենական կատարյալ նոր տոմարի մը ստեղծման համար: Համաշխարհային և միակ մշտական կատարյալ տոմարի մը կարիքը ավելի քան 200 տարիներե ի վեր կզբաղեցնե միտքերը» (էջ 67, 69):

Նման «Համաշխարհային» տոմարի ստեղծման հարցով լրջորեն զբաղվել են Ազգերի լիգայի հաղորդակցությանց հանձնաժողովը, 1922—1937 և ՄԱԿ-ի տնտեսական ու ընկերային ժողովը 1947 թվականին:

Վատիկանի Բ ժողովը նույնպես զբաղվում է այս հարցով, ինչպես նաև ընդհանրապես «Գրիգորեան» տոմարի ինչ-ինչ փոփոխության խնդիրներով:

Կաթոլիկ եկեղեցին և «Գրիգորեան» տոմարի բարեկարգությամբ զբաղվող մասնագետները Զատիկի տոնի «Վայունացումը» կամ «Հաստատուն դարձնելը» համարում են լոկ կարգապահական մի հարց և ոչ դավաճարանական կամ ծիսական լուրջ խնդիր, որով և ենթակա՝ որոշ լուծման, կարգավորման, եթե այդ է պահանջում «ընդհանուրի բարիքը, պայմանով որ հարգվին Զատիկը

կիրակը մը—սարիլ 9—25-ի միջև տոնելու նիկիական կանոնը» (էջ 71):

Զատիկը հաստատուն մի կիրակի օր տոնելու հարցը, նշում է տ. Զոգն սրբազանը, զբաղեցրել է քրիստոնեական եկեղեցուն Բ դարից սկսած: Այնուհետև նա հանգամանորեն իր «Ընդհանուր սկեարկ» Թ մասում (74—85 էջ) մի անգամ ևս կանգ է առնում 1921 թվականից Ազգերի լիգայի և այս ՄԱԿ-ի այն «նախաձեռնությունների» վրա, որոնց նպատակն էր՝ Զատիկի թվականը հաստատուն դարձնելը և որդեգրում՝ մշտնջենական մի տոմարի, ընդունելի բոլորի կողմից:

1967 թվականից սկսած Զատիկի «կայունացման» հարցով զբաղվում է նաև եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդը:

Այս հարցի շուրջ եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի անդամ եկեղեցիների միջև շարունակվում է հարցի քննարկումը:

Տ. Զոգն եպիսկոպոսի «Զատիկի հարցը» արժեքավոր ուսումնասիրության ժ մասը կրում է «Վերջաբան և եզրակացություն» վերնագիրը:

Տ. Զոգն եպիսկոպոսը «Զատիկի հարցի շուրջը» իր ուսումնասիրության արդյունքը մի վերջնական եզրակացության քերելով (էջ 86—89) նշում է, որ Զատիկի հարցը Բ դարից սկսած «Գորդյան հանգույց մը դարձած է» (էջ 86) եկեղեցիների միջև, բայց հույն է հայտնում, որ էկումենիկ մեր ժամանակաշրջանում եկեղեցիների միջև փոխադարձ զիջումներով և իրարհասկացողությամբ, քրիստոնեական ոգով, կարելի կլինի հաղթահարել բոլոր շփոթություններն ու դժվարությունները և կարելի կլինի հասնել դրական և գործնական մի լուծման, «Զատիկը հաստատուն կիրակի մը տոնելու հարց»-ում, «վերջ դնելու համար քրիստոնեական միակ, մեկ Զատիկը երկիցս, ստանձինն ստանձինն տարբեր կիրակիներ տոնելու անպատեհության» (էջ 89):

Տ. Զոգն եպիսկոպոսի այս ուսումնասիրությունը արժեքավոր մի ներդրում է Զատիկի հարցի շուրջ ցարդ կատարված հայագիտական պրպատմների մեջ:

Լեզուն սահուն է, ոճը՝ պատկերավոր և արտահայտիչ: Ավելորդաբանություններ չկան: Համառոտ է շարադրանքը, բայց կոտ ու ամբողջական:

Ա. Հ.